

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Дипломна робота магістра

з теми

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КОМІКСІВ)**

Виконала: студентка II курсу групи Ger1p-M19z
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька)

Бурцева Віталіна Миколаївна

Керівник:

Добринчук О.О., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови,

Рецензент:

Трофименко А.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	8
1.1 Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність» та «компетенція» у світлі сучасної освітньої парадигми.....	8
1.2 Поняття соціокультурної компетентності як складової міжкультурної комунікації	12
1.3 Структура соціокультурної компетентності.....	17
1.4 Умови формування соціокультурної компетентності.....	22
РОЗДІЛ II ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	32
2.1 Особливості використання коміксів як виду креолізованих текстів на уроках німецької мови.....	32
2.2 Соціокультурний дидактичний потенціал коміксів.....	34
2.3 Етапи та форми роботи з текстами коміксів на уроках німецької мови...	40
РОЗДІЛ III ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КОМІКСІВ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	48
3.1 Комплекс вправ вступного етапу роботи із коміксами на уроці німецької мови	48
3.2 Система вправ для формування соціокультурної компетентності (на матеріалі коміксу Юргена Керера «Вілсберг. Ризикуючи життям»).....	55
3.3 Експериментальна програма організації дослідження.....	64
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку, перехід від процесної до результатної, компетентнісної парадигми освіти стають одними із пріоритетних напрямків державної освітньої політики [44, с.10]. Компетентнісний підхід сьогодні спрямований з процесу набуття й накопичення знань, умінь і навичок («input») на кінцевий результат, на «вихід» («output»). Політичні, економічні та соціальні зміни у суспільстві призвели до підвищення вимог до рівня підготовки випускників у закладах загальної середньої освіти. Сьогодні школярі повинні вміти демонструвати сформованість іншомовної комунікативної компетенції, необхідної для успішної соціалізації та самореалізації, як інструменту міжкультурного спілкування в сучасному полікультурному світі.

Як зауважує Т.М. Фоменко: «Оволодіння іноземною мовою передбачає не лише навчання іншомовної комунікації, але й формування особистості, готової до міжкультурного спілкування, до успішної участі в діалозі культур, який не можливий без соціокультурних знань. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування соціокультурної компетентності як одного з показників готовності особистості до міжкультурного спілкування» [70, с. 150]. Дослідженню проблеми формування соціокультурної компетентності присвятили свої наукові праці Л.В. Айзікова, Г.А. Воробйов, Г.В. Єлізарова, А.Ю. Поленова, А.П. Садохін, В.В. Сафонова, П.В. Сисоєв, Е. Н. Соловова, Т.М.Фоменко та інші науковці.

Хоча питанню формування соціокультурної компетентності на уроках іноземної мови присвячено багато праць, на практиці ми спостерігаємо недостатню розробленість цієї проблеми та шляхів її вирішення. Адже складно здобути соціокультурну компетентність поза мовним оточенням.

Саме тому, на нашу думку, актуальним для дослідження стає питання формування соціокультурної компетентності засобами німецькомовних коміксів.

Починаючи з другої половини ХХ ст. дидактичний потенціал, який закладений у коміксах, використовується в системах освіти по всьому світу – Японії, Америці, Франції. У США в 50-і рр. ХХ ст. з'явилося таке поняття як «освітні комікси». Аналіз наукових робіт, присвячених застосуванню коміксів у навчанні іноземних мов таких дослідників як М. Б. Щербини, О. І. Рєзнікової, М. В. Лавренової, Є.С. Авдєєвої, Т.Б. Авсеєнкової, Л.П. Остапенко, О.К. Соловйової показує, що автентичні іншомовні комікси можуть ефективно використовуватися на уроках іноземної мови з метою формування різних умінь та навичок.

У коміксах представлена у великому обсязі лінгвокраїнознавча інформація про країну, мова якої вивчається. Це сприяє формуванню в учнів уявлення про норми поведінки та спілкування, звичаї і традиції населення цієї країни. Комікси відображають національний характер носіїв мови, що стає одним із індикаторів вибору комікса як засобу формування соціокультурної компетентності школярів.

Серед усього різноманіття коміксів американських, європейських, японських (манга), особливе місце займають німецькі комікси, які відіграють важливу роль у житті німецького суспільства. Наразі у Німеччині комікси займають такий же статус, як романи або фільми, мають широку читацьку аудиторію. З середини 2000-х ілюстратори та автори коміксів представляють свої роботи переважно на своїх веб-сайтах і таким чином знаходять свою аудиторію. У 2009 році був створений каталог німецькомовних веб-коміксів, де поціновувачі цього жанру можуть знайти цікаві твори. Німецькі комікси належать до сучасного мистецтва, у них закладений особливий пласт німецької культури, який дозволяє зрозуміти образ дій і ментальність німецького народу. Однак таке багате джерело німецької лінгвокультури не було до теперішнього часу об'єктом пильного вивчення у вітчизняній методиці.

Таким чином, **актуальність** дослідження обумовлена, по-перше, сучасними вимогами суспільства до підвищення якості іншомовної освіти у закладах загальної середньої освіти, по-друге, недостатністю дослідження питань, пов'язаних з використанням коміксів у навчанні німецької мови учнів закладів

загальної середньої освіти III ступеня.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, практично розробити комплекс вправ та експериментально перевірити ефективність використання німецьких автентичних коміксів як засобу формування соціокультурної компетентності старшокласників.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких **завдань**:

- уточнити зміст основних понять дослідження;
- проаналізувати основні структурні компоненти соціокультурної компетентності;
- розглянути умови формування соціокультурної компетентності;
- вивчити феномен коміксу як виду креолізованих текстів;
- дати дидактичне обґрунтування використанню автентичного коміксу у навчанні німецької мови;
- описати та доповнити основні етапи та форми роботи з текстами коміксів на уроках німецької мови;
- створити систему вправ для формування соціокультурної компетентності засобами німецьких коміксів;
- провести експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики.

Об'єкт дослідження – процес формування соціокультурної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти III ступеня.

Предмет дослідження – німецькі комікси як засіб формування та вдосконалення соціокультурної компетентності учнів старших класів.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: вивчення й аналіз наукової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження; синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукової літератури для підготовки наукового підґрунтя дослідження; *емпіричні*: прогностичні (методи самоспостережень і самооцінки); діагностичні (педагогічне спостереження, опитування, анкетування); дослідно-експериментальне навчання з перевірки ефективності запропонованої методики;

статистичні методи обробки експериментальних даних, графічне представлення отриманих результатів.

Матеріалом дослідження слугують німецькомовні комікси, зокрема «Die kleinen Nervensägen» Клер Бретечер, та «Wilsberg. Um Kopf und Kragen» Юргена Керера.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці комплексу вправ при роботі із німецькими коміксами для формування соціокультурної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти III ступеня. Розроблена система вправ може бути інтегрована в процес навчання німецької мови старшокласників, а також бути основою для подальшої роботи з німецькомовними коміксами.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на:

– науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи в 2019 році (м. Кам'янець-Подільський, 22-23 вересня 2020 року);

– Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (15-16 жовтня 2020 року);

– II Міжнародній науково-практичній конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти» (м. Кам'янець-Подільський, 19-20 листопада 2020 року).

Публікації. Окремі результати наукового дослідження висвітлено у 2 опублікованих працях (у збірниках матеріалів конференцій):

1. Бурцева В. Комікс як засіб формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів старших класів. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* 2020. Вип. 12. С. 55-57.

2. Бурцева В. Форми роботи з текстами коміксів на уроках іноземної мови *Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 лист. 2020 р. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана

Огієнка, 2020. С. 140-142.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (86 найменування) та 3 додатків на трьох сторінках. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки, основний зміст – 73 сторки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено проблему формування соціокультурної компетенції учнів старших класів засобами німецькомовних коміксів. Результати проведеного дослідження дали підстави сформулювати такі узагальнюючі висновки:

У світлі сучасних тенденцій навчання іноземним мовам передбачає інтегративний підхід. В освітньому процесі необхідно вирішувати завдання виховного, культурного, міжкультурного характеру. Ті, хто навчаються, вступаючи в соціокультурну взаємодію з представниками інших культур, зазнають труднощів в розумінні сенсу комунікації в силу несформованості вміння користуватися інформацією, пропускаючи її через свій культурний досвід.

У першому розділі нашої роботи ми розглянули основні поняття, які стосуються компетентісного підходу у навчанні іноземних мов, спробували розмежувати поняття «компетентність» та «компетенція» та з'ясували, що при компетентісному підході знання перестають бути простим надбанням, оскільки компетентність визначається мірою включеності людини в актуальну діяльність. Що стосується понять «компетентність» та «компетенція», то серед науковців немає єдиної думки щодо їх визначення.

Соціокультурну компетентність – це знання і вміння використовувати набуті знання з іноземної мови під час спілкування. Формування відповідного рівня соціокультурної компетентності відбувається за наявності сприятливих дидактичних умов. З'ясовано, що такими умовами є: врахування вікових особливостей учнів, успішна соціалізація та сприятливі умови, педагогічна майстерність вчителя, стимулювання учнів до вивчення мови, впровадження прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, забезпечення учнів методичними матеріалами, що містять необхідну інформацію для комплексного формування соціокультурної компетенції, розвиток пізнавальної діяльності учнів.

Обґрунтовано, що важливим аспектом соціокультурної компетентності являється її роль в соціалізації учнів. Завдяки формуванню і розвитку даного виду

компетентності вирішується проблема подолання індивідуальних і групових бар'єрів, так само, як і міжкультурної дистанції. Всі ці цілі можуть бути досягнуті за допомогою взаємодії всіх видів діяльності.

Що стосується структури соціокультурної компетентності, нами з'ясовано, що основними її основними компонентами є країнознавча, лінгвокраїнознавча та соціолінгвістична компетенції. При формуванні соціокультурної компетентності потрібно розвивати усі згадані компетенції, а також враховувати вербальні та невербальні її складові.

Навчання іноземних мов велика увага приділяється читанню, оскільки воно є основним джерелом отримання естетичної інтелектуальної інформації, ефективним способом розширення й доповнення лексико-граматичного матеріалу, засобом формування комунікативної компетентності і найголовніше – імпульсом, що сприяє розвитку творчої активності та критичного мислення. Актуальним є поєднання оволодіння іноземною мовою із вивченням культури народу, мова якого вивчається, оскільки це сприяє соціальному збагаченню світогляду учнів, розвитку умінь знаходити те спільне, що лежить в основі усіх культур, розвитку в учнів почуття поваги до «чужої» культури.

Нами було розглянуто феномен коміксу як виду креолізованих текстів та його дидактичний потенціал у навчанні іноземної мови. Встановлено, що завдяки поєднанню двох компонентів вербального та невербального, комікс може слугувати чудовим засобом для формування соціокультурної компетентності, адже він може зобразити людей різних соціальних класів та національностей, а також продемонструвати на вербальному та невербальному рівнях багатство мови, що вивчається. Мова коміксу дає можливість учням побачити різницю між діалектом та офіційним варіантом, між сленгом та літературною мовою, жартом та простим висловлюванням. Так, завдяки коміксу учні мають змогу познайомитися з такими культурно-забарвленими лінгвістичними одиницями, як звертання, вигуки, звуконаслідувальні слова, мовленнєві кліше, ідіоми тощо. Німецькі комікси відображають національний характер носіїв мови, соціальні,

культурні та лінгвістичні процеси, що ідентифікують суспільство у цілому чи його окремих представників, готуючи школярів до міжкультурного спілкування.

Проведений педагогічний експеримент засвідчив, що формування в учнів соціокультурної компетентності під час читання коміксів не тільки підвищує якісний рівень сформованості комунікативних умінь і навичок учнів, а й посилює мотивацію до навчання, активізує самостійну роботу учнів, спонукає їх до самоаналізу, самооцінки та самовдосконалення, створює умови для розвитку позитивного світосприйняття.

У зв'язку з тим, що українські школярі не часто читають комікси рідною та іноземними мовами, про що свідчать результати першого опитування, нами було розроблено також комплекс вправ для вступного етапу, який мав на меті познайомити учнів із структурними особливостями тексту коміксу, його графічними та вербальними особливостями, а також активувати набуті загальні знання учнів про комікси та мотивувати учнів до прочитання німецьких коміксів.

При виборі німецькомовного коміксу для експериментальної частини ми опиралися на такі чинники: рівень знань учнів (німецька мова вивчається як друга іноземна), зміст коміксу з точки зору зрозумілості, доступності, актуальності теми, а також відображення в ньому комунікативних ситуацій повсякденного життя. Саме тому нами був обраний невеликий за обсягом комікс із збірки коміксів Клер Бретчер «Die kleinen Nerbvensägen».

Проте нами була створена також ситстема вправ для формування соціокультурної компетентності на матеріалі коміксу Юргена Керера «Wilsberg. Um Kopf und Kragen» для учнів старших класів, які вивчають німецьку мову як першу іноземну, апробування якої могло б бути перспективним для подальшого дослідження.

Система вправ для обох коміксів була створена відповідно до чотирьох етапів роботи з іншомовним текстом: дотекстовий, текстовий, післятекстовий та творчий, а також взято до уваги форми роботи при роботі із текстом коміксу.

Проаналізувавши результати опитування після проведеного експерименту та власні спостереження, можемо зробити висновок, що нам вдалося зацікавити

учнів текстом німецькомовного коміксу та роботою над ним, познайомити із соціолінгвістичними особливостями сучасної німецької мови, активізувати їх до активної мовленнєвої діяльності, а відповідно й мотивувати до вивченні німецької мови загалом.

Аналіз результатів експериментальної частини дослідження доводить, що експеримент мав позитивний характер, в цілому підтвердив припущення, що використання німецькомовних коміксів може сприяти формуванню соціокультурної компетентності учнів та підвищенню мотивації до вивчення німецької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова Н. Н., Малкова И. Ю. Компетентностный подход в образовании: организация и диагностика. Томск : Томский государственный университет, 2007. 423с.
2. Авдеева Е. С. Использование комиксов при обучении японскому языку студентов второго курса языкового вуза : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2009. 20 с.
3. Авсеенкова Т. Б. Комикс как компонент обучения иностранному (французскому) языку. *Современные технологии профессионального образования: проблемы и перспективы* : материалы научно-методической конференции с международным участием. Минобрнауки России, Уральский государственный лесотехнический университет. Екатеринбург : УГЛТУ. 2014. С. 132-135.
4. Айзікова Л. В. Соціокультурна підготовка вчителя в умовах формування загальноєвропейського культурного простору. *Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців* : зб. наук. ст. Київ : Київський ін-т туризму, економіки і права, 2000. С. 298–308.
5. Анисимова Е. Е. Креолизованные тексты – тексты XXI века? Взаимодействие вербального и паралингвистического в тексте : учебное пособие по интерпретации текста. Воронеж : Воронежский государственный университет. 1999. 148 с.
6. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов): учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. М. : Издательский центр «Академия», 2003. 128 с
7. Архипова Л. М. Комиксы как инновационный метод активизации познавательной сферы учащихся с задержкой психического развития в процессе обучения истории. *Ярославский педагогический вестник : Психолого-педагогические науки*. 2012. № 4, т. II. С. 106–110.
8. Белянин В.П. «Психологическая» классификация текстов. URL :

<http://www.hqlib.ru/st.php?n=103> (дата звернення 15.06.2020)

9. Березин В. М. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия. М. : Изд-во «Перспектива», 2003. 180 с.

10. Бернацкая А. А. К проблеме «креолизации» текста: история и современное состояние. *Речевое общение: Специализированный вестник*. 2000. Вып. 3 (11). С. 104–110.

11. Бех И. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 26-31.

12. Бех И. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. №12 (17,18). 2009. С. 5–7.

13. Бондаревская Е. В. Личностно-ориентированное образование: опыт разработки парадигмы. Ростов-на-Дону : РГПУ, 1997. 264 с.

14. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. *Іноземні мови*. 2012. №3 (71). С.18-27.

15. Быстрыкова Н. В. Методы интерактивного обучения: практическое руководство. Светлая Роща : ИППК МЧС Респ. Беларусь. 2013. 53 с.

16. Волкова Е. В. Структура социокультурной компетенции (зарубежный взгляд) С. 346-348. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/struktura-sotsiokulturnoy-kompetentsii-zarubezhnyu-vzglyad/viewer> (дата звернення 24.02.2020)

17. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. №12. Психологічні науки*. 2009. Вип 28(52). С. 137-145.

18. Воробьев Г. А. Лингвокультурология (теория и методы). М. : Изд-во Росс. ун-та дружбы народов. 1997. 331 с.

19. Воробьев Г. А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 2003. №2. С. 30-35.

20. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: аспекты изучения. *Политическая лингвистика*. 2007. № 21. С. 75-78.

21. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : Наука, 1981. 138 с.
22. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 2004. №1. С. 3-8.
23. Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролубов А. А. Методика обучения иностранным языкам в средней школе : учебник. М. : Высш. Школа. 1982. 373 с.
24. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність : посібник для вчителів. Луганськ : СПД Резников В. С., 2007. 198 с.
25. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : монографія. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 424 с.
26. Добринчук О.О. Використання коміксів на уроках іноземної мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів : у 3-х томах. 2018. Вип. 17. т. 3. С. 32-33.
27. Добринчук О.О., Калинюк Т.В. Комікс як інтерактивний метод роботи на уроках іноземної мови. *Advanced of Science* : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф «Тенденції розвитку світової науки 2018», 7 чер. 2018 р. Карлові Вари, 2018. С. 37-43.
28. Елизарова Г.В. Культура и обучение иностранным языкам. СПб. : КАРО, 2005. 352 с.
29. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник / Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен. К. : Богдана. 2003. 520 с.
30. Зеер Э. Ф. Психолого-дидактические конструкты качества профессионального образования. *Образование и наука*. 2002. №2(14). С. 115-123.
31. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 36-45.
32. Иванов Д. А. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании. М. : Чистые пруды, 2007. 32 с.

33. Кашлев С. С. Интерактивная педагогика как инновационное явление : материалы Международной научно-практической конференции НДОЛ «Зубренок», 12-14 мая 2008 г. Минск. 2008. С. 5-13.

34. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения. М. : Белорусский верасень. 2005. 176 с.

35. Колесник О. С. Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиція. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 301–306.

36. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. URL : <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233> (дата звернення 17.10.2020).

37. Курінна Л.В. Теоретичний аналіз сутності терміна «соціокультурна компетентність». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 65. С. 49-55.

38. Лавренова М.В. Шляхи використання коміксів в освітньому процесі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 2 (8). С. 143-146.

39. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 128-135.

40. Максименко О. Дев'яте мистецтво *Український журнал*. 2013. Вип. 3–4. С. 20-21.

41. Методика обучения иностранным языкам (учебное пособие для студентов Института математики и механики им. Н.И. Лобачевского по направлению «Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)» / Сакаева Л.Р. и др. .Казань : КФУ. 2016. 189 с.

42. Мильруд Р. П., Максимова І. Р. Сучасні концептуальні засади комунікативного навчання іноземних мов. *Іноземні мови в школі*. 2000. № 4. С. 9-16.

43. Морозов С. М., Шкарапута Л. М. (уклад.) Словник іншомовних слів. К. :

Наукова думка. 2000. 680 с.

44. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> (дата звернення 27.04.2020)

45. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладі. К. : Ленвіт. 2008. 286 с.

46. Остапенко Л. П., Соловійова О. К. Дидактичний потенціал коміксів. с.121–126. URL : http://www.institutemvd.by/components/com.../20160404154807_OstapenkoSoloviova.pdf.

47. Палько І. М. Використання коміксів у формуванні міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів. *Особистісне зростання: теорія і практика* : зб. тез за результатами II Всеукр. Інтернет-конф., 22 квіт. 2016 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2016. С. 58-64.

48. Парсиева Л. К. Национальная специфика междометий в аспекте перевода. *Известия Волгоградского педагогического университета. Сер. Филологические науки.* 2008. Вып. 7. С. 60-68.

49. Партнерство задля розвитку навичок 21 століття. Програма Intel. Навчання для майбутнього. URL : <https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=1sFLWxFgQrFGGV7erBUuRZhEEq9zlyS8oXmdV7QiFylY&pli=1> (дата звернення 17.10.2020)

50. Петренко Е.Г. Организационно-педагогические условия формирования иноязычной компетенции на этапе раннего обучения. *Инновации и развитие образования* / отв.ред. Н.С.Гаркуша. Белгород, 2009. С. 88-89.

51. Підпригора С. В. Графічна проза як художній експеримент: український вимір. *Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки.* 2016. № 1(2). С. 55–62.

52. Поленова А.Ю. Формирование социокультурной компетентности учащейся молодежи средствами письменной коммуникации : дис... канд.-та пед.

наук. 13.00.05. Ростов-на Дону, 2006. 194 с.

53. Присяжная А. Ф. Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых. *Педагогика*. 2005. № 5. С. 71-78.

54. Рада Європи. Симпозіум на тему «Ключові компетенції для Європи». Док. DECS / SC / Sec. (96) 43. Берн. 1996. С. 54-60.

55. Резникова А.И. Методика использования французских комиксов как средства совершенствования иноязычной коммуникативной компетенции старшеклассников : автореф. дис. на соискание уч. степени канд-та пед. наук : 13.00.02. Нижний Новгород, 2018. 24 с.

56. Резникова, А.И. Использование комиксов в обучении французскому языку и формировании межкультурной компетенции. *Дискуссия*. 2015. № 5 (57). С. 159-164.

57. Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Педагогіка. соціальна робота*. 2016. Вип. 1 (38). С. 241-244.

58. Рыскулова М. Н. Методика курсового проектирования на основе интеграции общетехнических и специальных дисциплин : монография. Н.Новгород : ВГИПА, 2004. 131 с.

59. Садохин А. П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2007. №1. С. 125-139.

60. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях : монография. М. : Еврошкола. 2004. 236 с.

61. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования. *Иностранные языки в школе*. 2001. №3. С. 17-24.

62. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности : дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.02. Москва, 1992. 528 с.

63. Сергеев И. С., Блинов В. И. Как реализовать компетентностный подход

на уроке и во внеурочной деятельности. М. : АРКТИ. 2007. 163 с.

64. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам : базовый курс лекций. М. : Просвещение, 2002. 239 с.

65. Сулейманова П. В. Национально-культурные центры как средство формирования социокультурной компетентности студентов. URL : www.science-education.ru/113-11137 (дата звернення 17.10.2020).

66. Сысоев П. В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка. *Иностранные языки в школе*. 2001. № 4. С. 12-18.

67. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учебное пособие. М. : Слово / Slovo, 2000. 624 с.

68. Троян Т. Г. Формування комікс-культури: переваги, функції, значення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 7 (47), т. 1. С. 22-26.

69. Усачева А. Н. Ответственность как личностная компетенция студента вуза. *Гражданское общество и правовое государство* : материалы науч.-практ. конф., 20-21 февр. 2013 г.. Светлый Яр : Феникс, 2013. С.123-130.

70. Фоменко Т. М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 149-156.

71. Халеева И. И. О гендерных подходах к теории обучения языкам и культурам. *Известия Российской академии образования*. 2000. №1. С. 21-30.

72. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2002. 23 апреля. URL : <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm> (дата звернення 6.03.2020).

73. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С. 58-64.

74. Шмирко О. С. Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх вчителів іноземної мови у системі університетської педагогічної освіти : дис.

канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2016. 285 с.

75. Щербина М. Б. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами коміксів. *Іноземні мови*. 2016. №1(85). С. 31-36.

76. Якиманская И. С. Личностно ориентированное обучение в современной школе : учебное пособие. М. : Сентябрь, 1996. 96 с.

77. Bretecher C. Die kleinen Nervensagen. Oldenburg : Lappan Verlag GmbH. 1995. 64 S.

78. Brinitzer M. „Zack“. Ernst Klett Sprachen, 2015. 96 S.

79. Comics. URL : <https://www.goethe.de/ins/se/de/spr/unt/kum/duc.html> (дата звернення 15.08.2020)

80. Dittmar J. F. Comic-Analyse. Köln : Herbert von Halem Verlag. 2017. 217 S.

81. Gentin S. „Grammatik einmal anders. Comics im Unterricht“. Stockholm : Goethe-Institut Schwede, 2008. 45 S. URL: http://www.goethe.de/resources/files/pdf49/Grammatik_ueben_mit_Comics.pdf (дата звернення 10.06.2020)

82. Kehrer J. Wilsberg. Um Kopf und Kragen. Hamburg : Carlsen Verlag GmbH. 2018. 104 S.

83. Kolb-Knauer C. Comic. Die Bildsprache des Comic verstehen und anwenden. Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung : München. 2019. 26 S.

84. Onomatopoesie: Mit Lauten malen. Goethe-Institut. 5 S. URL : <https://www.goethe.de/resources/files/pdf98/sprachliche-besonderheiten.pdf> (дата звернення 5.09.2020)

85. Pociask J. (Bydgoszcz). Multikodale Gestaltung von Comics. *Tekst i dyskurs – Text und Diskurs*. 2015. № 8. S. 149-67.

86. Weyhe B. Im Himmel ist Jahrmarkt. Berlin : Avant-Verlag, 2013. 280 S.